AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین
مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین
+

پښتو ژباړه: رحمت آریا ۲۰۲۴/۰۵/۰۳

د پادشاه میلیندا

پوښتنې

۳ برخه

بودیزم له بودا وروسته له بدلونو سره مخامخ شو، په بېلابېلو وختو کې یو لړ بدلونو په کې رامنځ ته شول او ان چې په بېلابېلو سیمو کې یې په تعلیماتو کې هم کله مثبت او کله منفی بدلون تر سترګو کېږي. په عمومی لحاظ پوهان په دغه اړه دا هم وايي چې د (ویشالي) له تولون وروسته د بودايي تعلیماتو لمنه له هندوستانه مخ په لویدیز په خوریدو شوه، مانا دا چې ددغـۀ مذهب د خوریدو خبره، تر ګندهارا او ترهغـۀ را دیخوا تر نا ګارا (ننګرهار) پورې خبره را ورسېده او د بودیزم د (مهایانا) څانګه دلته مخ په پیاوړتیا شوه. تر اوومې میلادي پورې خبره ان تر بلیکا (بلخ) پورې ورسېده؛ د بلیکا نوم هم سانسکریتی او پالي ریښه لري چې د (ګل) په مانا دی، هغه ګل چې د بودا خوښېدۀ؛ په افغانستان کې تر بلخ پورې د بودیزم د خوریدو او رسېدو په اړه یو لیکوال[1] د چینی زایر هیون تسنګ د لیدنې پراساس وايي چې :

Balkh or Bhalikaa became an important centre of Buddhism since then and with the passage of time its importance grew so much that it was called "*Little Raajag.rha*" by the people when Hiuen-tsang visited his place during 7th century A.D. Hiuen-tsang mentions the name vihaara called "*Nava-vihaara*" which was located outside the town. The name "*Nava-vihaara*" itself suggests the existence of an old vihaara in Balkh which was no more when Hieun-tsang came there. We may presume, the old vihaara was probably none other than the Bhallika-vihaara which crumbled in course of time for being built of perishable material and after that a new vihaara was erected outside the town and hence called "*Nava-vihaara*".

همدغه لیکوال د خپلې همدغې مقالې په ترڅ کې پښتونخوا، سوات ننګرهار ته هم اشاره کړې او لیکلي یې دي چې :

[1] - C.S. Upasak)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

The Mahaasaa"mghikas and so also the Sarvaastivaadins established their centres side by side in both the regions of this country, in Nagarahaara and so also in Swat valley. The head-quarters of the country was also called by the same name Nagara of Nagarahaara (or Nagaravihaara) or Udyaanapura. Nagar or Nagarahaara is a derivative from the term Nagaravihaara which I have discussed elsewhere. But there is no doubt that Nagarahara was one of the most famous Buddhist places in Afghanistan from the very early days.[2]

د **اشوکا**[3] او کنشکا په واکمنیو کې بودیزم په افغانستان کې د یوۀ پیاوړي او منل شوي باور په توګه خپل ځای وموند، دغه باور د افغانستان خورا مهمو سیمو لکه کاپیسا، بلیکا، بامیکا او کندهار ته ورسېد چې هلته یې په درنښت سره د زرګونو لاربنونکو او ملایانو له خوا تبلیغ ، تدریس او د نمانځنې بهیر روان وو، له کندهاره بیا تر بنارسه دغه پراخه سیمه په روحاني لحاظ د بودیزم په ولکه کې وه او پر دغې اوږدې سیمې یې د دغو خلکو له پخوانیو ادیانو سره د تفاهم، سولې او جوړجاړی په فضاکی چلند کړی دی، تر کومه ځایه چې ښکاري بودیزم له زردشتي تعلیماتو اغېزمن باور وو او له نوموړي مذهب څخه یې د هندي مذاهبو برعکس د خپلو تعلیماتو د خپرېدلو په پیل کې د پاملرنې وړ ګټه پورته کړې ده: « زردشتي مذهب په لویدیز او ختیز دوارو کې پرمذهبو باندې ژور اثر درلود، د هغۀ په تعلیماتو کې یوه عقیده ده چې (ژغورونکي/نجات دهنده) ورته وایي او پرشر او تیارې باندې د خیر او رڼا برلاسی ښیي. د هند د شمال مغرب د فاتحانو د فتحو په ترڅ کې د بودیزم او زردشتیت ترمنځ اړیکی ټینګی شوې، د همدغو اړیکو خبره وه چې په پای کې یې بودیزم د یوې راسخې اعتقادي فرقې یو بشپړ توک شو[4]»

---

[2] -(C. S. Upasak http://www.buddhismtoday.com/english/philosophy/maha/031-Sarvaastivada.htm)

[3] - اشوکا د بودایي دین په پراختیا کې د زړۀ له کومي ونډه ترسره کړه، زوی یې مهیندر او لور یې سنګ مترا ددغۀ دین د (بهکشو) ګانو په توګه خپل مذهب ته ځانونه ونډه کړل او د دغۀ دین د اشاعت په برخه کې د دوی ونډه ډېرلوړه ده ... اشوکا د خپل سلطنت لمنۀ تر هندوکش پورې وغزوله، او د یوناني پاتې شونو څلور ولایتونه (سترپ واکي= ستروواکی = سترتوب واکي) چي په هغو کې « ایریا (هرات) اراکوشیا (قندهار) ګډ روشیا (بلوچستان) پروپني (وادی کابل) راتلل ونیول، د اشوکا پرواکمني کې د افغانستان د جنوبی سیمو او نورو داخلېدو دا وښوده چې شهبازګړه (ضلع پشاور) مانسهرا (ضلع هزاره) او نورې غرنی سیمې د هغۀ تر فرمان لاندې وې، د یوان چوانګ (هیون تسنګ) شهادت تاییدوي، یوان چوانګ په کافرستان (کپنیشا) او جلال آباد کې د اشوکا د ستوپو یادون کړې دی. (رما شنکرترپاتهی ، قدیم هندوستان کي تاریخ ص ۲۰۰)

[4] - (ای . ال . باشم ، هندوستان کا شاندار ماضی ص ۳۷۹).

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

په دغــهٔ اړه دا ټکی هم شته چي بودا د زردشت له (کردار نیک ، پندار نیک اوګفتار نیک) څخه زیات اغــېــزمن دی .د بودیزم په اړه موږ د یوهٔ آسماني مذهب په توګه باوري نــهٔ یو، خو یو څه چي باید په دغه اړه په پام کي ونیسو، دادي چي دغه مذهب هسي چي له زردشتي دین څخه په زده کړه او خپله روحاني بشپړتیا کي دریغه نــهٔ ده کړي همداسي د دوی د تعلیماتو اغــېــز په را وروسته ستر مذهب عیسویت باندې هم د پوهانو له خواپه نښه شوی دی، هندي پوه ای .ال . باشم په دې بریالی شوی چي په دغه اړه په خپل اثر کي ډېــرجزئیات را برسیره کړي، هغه یو ځای لیکی : « د دوی په اړه دا خبره ثابته نــهٔ ده چي ګواکي دوی به په مافوق الفطرتي لارو چارو سره ناروغان جوړول، په دغــهٔ لړ کي د مها بود په اړوند یوه دردونکي قصه مشهوره ده ځکه چي ددغي واقعي او په انجیل کي د حضرت مسیح څخه د صادرو شویو معجزو ترمنځ یو د حیرانتیا وړ مطابقت ترسترګو کــېــږي. یوه میرمن د خپل زوی د مړیني پرلامل ډېــره غمجنــهٔ شوه، ویل کــېــږی چي مهاتما بودا په هغه شاوخوا کي وو، د هلک جسد یې په دې هیله چي هغه را ژوندی کړي هغــهٔ ته راووړ، هغــهٔ ترهر څه دمخه هغي میرمني ته وویل چي دا باید ښار ته ولاړه شي او هلته له یوه داسي کوره د سرسو (شرشمو) یو موټی راوړي چي په هغه کورکي مړي نــهٔ وي شوي، هغه ولاړه، کور په کوروګرزیدله، خو داسي یوکور یې ونــهٔ موند، له هغه وروسته د مرګ په وړاندې د لاچارۍ پر حقیقت باندې پوه شوه او یوه راهبه تري جوړه شوه »[5]

د افغانستان پر لور د بودیزم را تګ تراوسه پورې د بــېــلابــېــلو عواملو ترسیوري لاندې څــېــړل شوي او کــېــدی شي په دغه اړه د څــېــړنو په ترڅ کي نورڅه هم نورخلک ولیکي، زما باور دادی چي بودیزم پرهغه سیمه باندې چي هلته را منځ ته شو، د خپلي ودې لپاره وړه فضا او شرایط نــهٔ شوای ترلاسه کولای، موږ ته معلومه ده چي په هندوستان کي آریایانو د ویدایی دین او باور په برخه کي تر دغــهٔ مهاله چي بودیزم رامنځ ته کــېــدهٔ ډېــر کار کړی وو او د خپلي پیاوړتیا لوړې پوړۍ ته په روحاني لحاظ رســېــدلي وو، ټول هندوستان که نــهٔ وو خو تر نیمایي زیات یې پرخپلو باورونو باندې د زړهٔ له کومي باورمن وو، ترهغو پورې چي بودیزم په سیمه کي پیاوړی سیاسي ملاتړ نــهٔ درلود، پردوی باندې د دوی د روحاني فعالیت کړۍ خورا راتنګه وه ځکه چي د هندي لرغونو باورونو پیروان کله هم په خپل چاپیریال کي بودیزم ته د ودې پلویان نــهٔ ول او نــهٔ یې دلته مخه ورکوله، برعکس د دوی سخت مخنیوی یې هم کاوهٔ، په دغــهٔ ترڅ کي پر ویدایي باورونو برسیره نور دینونــه

[5]- (شاندارماضی ۳۶۰ مخ)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په خیر و لولئ

هم په بېلابېلو بنو په هند کې را څرګند شول چې څرګند يې جن مت يا جنيزم دی چې له بوديزم سره په يوۀ وخت کې په يوڅه توپير سره رامنځ ته او د بوديزم په وړاندې يې د مقاومت جدی او سخته لاره ونيوله. د جن د مذهب ستِه له هندوايزم سره تړلي وه، همدا وه چې له هنده دباندې نـۀ خور شو او نـۀ هم چا په دقيقه توګه له هنده دباندې وپېژاند. د همدغو هندي پياوړو روحانی تمايلاتو بهير وو چې بوديزم ته په هغه کچه لکه څنګه چې د دوی هيله وه د پراختيا او پياوړتيا پرلامل نـۀ چا لاره ورکړه او نـۀ هم دلته شرايط ورته برابرول . ځکه يې مخه د هندوستان پرشمال لويديز (افغانستان)، چين او هغې خوا ته د جاپان پر لورشوه چې په راوروسته کې يې په نومورو هېوادو کې ډېرپياوړي مرکزونـه رامنځ ته او زيات پيروان يې وموندل.

دويم تکی چې د بوديزم له پراختيا سره يې د افغانستان او مرکزي آسيا په لور مرسته وکړه، د مقدوني سکندر (۳۲۳ م مخ) سوبې او لښکرکشۍ وې. واکمن يونانيان او د هندوستان په شمال کې د هغو نفوذ تر دوو نيمو پېړيو زيات روان وو. په دغې اوږدې مودې کې د دوی يو زيات شمېر ان د واکمنانانو په ګډون بوديزم ته ور واوښتل او له بوديزم څخه د دفاع په سنګر کې ودرېدل. د دوی د مادي او معنوي نفوذ له برکته بوديزم په باکتريا (افغانستان) کې په يوۀ ستر او برلاسي دين واوښت، په تېره بيا پرهغه مهال چې لومړی په دغه سيمه کې د يونان – باختري تمدن د يوۀ لوی مرکز په توګه را څرګند شو او دويم پرهغـۀ مهال چې په سيستان کې د ساکي پښتنو له خوا يوه پراخه او د پاملرنې وړ پياوړې واکمني رامنځ ته شوه، د دوي يوې برخې له هندوستان څخه دلته د يوۀ تأريخي مهاجرت په ترڅ کې ځانونـه راورسول؛ همدا وه چې د بوديزم ډېـرمهم تعليمات او آثار يې د بودا د کشکول په ګډون دلته له ځان سره راو لېـږدول. د ساکايانو لويه ځانګړنـه داوه چې دوی که په هندوستان کې واکمن ول او که له هندوستانه دباندې، دوی هلته او دلته د سيمه ييز مذهب، ژبې او کلتوري ارزښتونو په پام کې نيول له ياده نـۀ ايستل، همدا ده چې اوسني پاتي شونې (پښتانـۀ) يې هم په هند، پاکستان او ان افغانستان کې د نورو د ژبو او کلتورونو نوميالي شول خو د خپلې ژبې پښتو لپاره يې اوس هم ملا ماته ده او تراوسه چې پوره په يوۀ هېـواد افغانستان کې په اکثريت سره ژوند کوي او له اوږدې مودې پر واک دي، ژبه يې لرغونې پښتو سره له دې چې رسمي ژبه ده خو د دوی د بې پروايی له امله په دغـۀ هېـواد کې د لومړي ځای خاونده نـۀ شوه ، ساکايانو هم په خپل وخت کې د دوی هرې ځانګې په هرځای کې د هغو خلکو ژبې او مذهبي تمايل د ځان کړی چې ورسره اوسـېدلي، په مالوه او مهاراشتر کې ددوی لويه واکمني وه چې واکمن يې (چشتنه) يا په نګه پښتو ښتن (د پاچهی دوره د

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

۱۳۰ ع شاوخوا) وو، ددۀ دواکمنۍ لمنه له مالوې تر پنجابه پورې وه، ددۀ زوی رود ورمن، سره له دې چې د هندوستان له لویو واکمنانانو څخه وو، په علمي او فرهنګی لحاظ يې هم ځانګړې کارنامې او يادګارونــه له ځانه پريښې دي چې کتيبې او ليکنې يې تراوسه په مالوه، بنګال او سند کې کشف شوې دي. همداسې د ساکايانو يو بل ښاخ د کابل پر وادی باندې واکمن وو، دوی ددغې سيمې د ځانګړنو په پام کې نيولو سره د ځان لپاره « فارسي القاب لکه شاهی، شاهنشاهې غوره کړل، دوی هغه څوک ول چې د غزنويانو تر مهال پورې پر دغې سيمې باندې واکمن ول، او البيرونی د هندوشاهانو په نامـۀ ياد کړي، دوی د ساکا شاهی او کوشان شاهی ځای ناستي ول[6] ...» دوی دومره پياوړي ول چې دوی ته يې د هندوستان د دروازې ساتونکي او د هندوکش ګوربتان ويل، مانا دا چې دوی نـۀ يوازې له دغې سيمې (افغانستان) څخه دفاع کوله بلکی د هندوستان ساتندوی هم ول[7]   او ددغو ميرنيو واکمنانانو زامنو (افغانانو) ته بيا علامه اقبال هم د پښتونخوا پولادي ديوال د هندوستان د دفاع لپاره يوازينې ډاډمن تکيه ځای وبالـۀ او په خپلو شعرونو کې يې همدغه ټکی په خپل عصر کې يوځل بيا تکرار کړ.

خيبر ازمردان حق بيګانه نيست	**دردل او صد هزار افسانه است**
جاده کم ديدم ازوپــيـچيده تـــر	**يا وه ګردد درخم وپيچش نــــظر**
سبزه دامان کهسارش مــــجوی	**زضميرش برنيايد رنـــګ وبوی**
سرزمينی کبک از شا هين مزاج	**آهــــوی اوګيرد ازشيران خراج**
در فضايش جره بازان تيز چنګ	**لـــــرزه برتن ازنهيب شان پلنګ**

نور بيا

بوديزم له بودا وروسته له بدلونو سره مخامخ شو، په بــپــلابــپــلو وختو کې

يادونه: قدرمنو لوستونکو! دا هم د ښاغلی رحمت آريا د آرشيف: لينک

[6] -(B.S. Upadhyaya FEEDERS OF INDIAN CULTURE , P69)

[7]- همدغه اثر ۶۹ مخ .

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولــئ